

PROVINCE OF THE WESTERN CAPE

**WESTERN CAPE
PROVINCIAL POWERS BILL**

(As introduced)

(STANDING COMMITTEE ON THE PREMIER AND CONSTITUTIONAL MATTERS)

[B 5—2023]

PROVINSIE WES-KAAP

**WES-KAAPSE WETSONTWERP OP
PROVINSIALE BEVOEGDHEDE**

(Soos ingedien)

(STAANDE KOMITEE OOR DIE PREMIER EN GRONDWETLIKE AANGELEENTHEDE)

[W 5—2023]

IPHONDO LENTSHONA KOLONI

**UMTHETHO OSAYILWAYO
WAMAGUNYA WEPHONDO
LENTSHONA KOLONI**

(Njengoko wazisiwe)

(WEKOMITI ESISIGXINA KwiNKULUMBUSO neMIBA yoMGAQO-siSEKO)

[B 5—2023]

ISBN 978-1-991231-19-2

BILL

To promote the exercise of provincial powers by the Western Cape; to establish the Western Cape Provincial Powers Committee; to require the Western Cape Government to report to the Western Cape Provincial Parliament on the assertion and assumption of provincial powers; to provide for the introduction of provincial and national legislation to assert the Western Cape’s provincial powers; and to provide for matters connected therewith.

Preamble

REALISING that the national government is unable or unwilling to deliver services to the people of the Western Cape or to exercise its constitutional powers and responsibilities to promote the rights and interests of the residents of the Western Cape;

MAINTAINING that the Western Cape Provincial Parliament and the Western Cape Government and various local authorities in the province have the capacity and will to correct the failures of the national government;

ACCEPTING that the provincial and local authorities in Western Cape have a constitutional obligation to assert their existing provincial and local powers, and to seek all additional powers necessary in order to respect, protect, promote and fulfil the constitutional rights of all its residents;

RECALLING that the Western Cape Provincial Parliament has the constitutional authority to enact legislation on all functional areas listed in Schedules 4 and 5 of the Constitution;

APPRECIATING that plenary legislative authority rests with the National Parliament, but noting that Parliament has the power to assign additional powers to a province or local authority through national legislation, and that the national executive has the power under section 238 of the Constitution to delegate powers to the provinces;

AFFIRMING that it is in the interests of the residents of the Western Cape for the Western Cape Government and municipal authorities within its borders to seek to exercise the maximum possible degree of autonomy and control over their own affairs within the existing constitutional scheme; and

ASSERTING that, where it can be established that the national government is failing to fulfil its constitutional obligations to the Western Cape people, the provincial government must be empowered to step in to ensure that the constitutional rights of the Western Cape people are met.

BE IT THEREFORE ENACTED by the Provincial Parliament of the Western Cape, as follows:—

Definitions

1. In this Act, unless the context indicates otherwise—
“**areas of provincial and local autonomy**” means those areas listed in section 3; 5

“the Provincial Powers Committee” means the committee of the Western Cape Provincial Parliament established in section 5.

Objects of this Act

2. The objects of this Act are:
- (a) to identify and remedy the failures of the national government through the assertion of the Western Cape’s provincial powers and the powers of local authorities located in the Western Cape; 5
 - (b) to promote the assertion of the existing provincial powers in the Western Cape in all areas of provincial and local autonomy;
 - (c) to seek actively the assignment or delegation of further powers to the Western Cape in all areas of provincial and local autonomy; 10
 - (d) to mandate the Western Cape Government to prepare reports and to draft bills that will assert existing provincial powers, or seek the assignment or delegation of new provincial and local powers;
 - (e) to enable the Western Cape Provincial Parliament to introduce draft national legislation for the delegation or devolution of provincial and local powers in the National Council of Provinces through its delegates. 15

The areas of provincial and local autonomy

3. (1) The Western Cape intends to assert its existing provincial and local powers and/or to seek the delegation or assignment of powers in the following areas: 20
- (a) Policing, including but not limited to those powers identified in Schedule 4A of the Constitution;
 - (b) Public transport, including municipal public transport;
 - (c) Energy, including electricity generation, transmission and reticulation;
 - (d) Trade, including international trade; 25
 - (e) Harbours, including national harbours; and
 - (f) Any other functional area proposed by the Premier, the Speaker or the Provincial Powers Committee and adopted by resolution of the Western Cape Provincial Parliament.
- (2) Any municipality in the province may request the Premier, the Speaker or the Provincial Powers Committee to propose an additional area of local autonomy. 30
- (3) In all areas of provincial and local autonomy the Western Cape Government shall:
- (a) when it adopts regulations or policies or takes any decision, seek to promote the greatest degree of provincial autonomy; and
 - (b) seek the assignment or delegation of powers from the national government to the Western Cape Government and local authorities in the Western Cape, 35
- to the extent that doing so is consistent with the effective performance of its constitutional and statutory functions and obligations in that area of provincial autonomy.

Obligation to report and introduce draft bills 40

4. The Premier shall, within six months of the coming into force of this Act, for each of the areas of provincial and local autonomy table a separate report in the Western Cape Provincial Parliament addressing:
- (a) The current powers of the Western Cape Government, the national government and, if relevant, of municipalities under the Constitution, provincial legislation and national legislation; 45
 - (b) The ways in which and the reasons why the national government has failed to perform its constitutional obligations or otherwise to govern effectively;
 - (c) The additional powers that the Western Cape Government, or municipalities, require in order to rectify the national government’s failure; 50
 - (d) If appropriate, draft provincial legislation, regulations or policies to assert those powers;
 - (e) If appropriate, draft national legislation to delegate or assign those powers from the national government.

5. The Provincial Powers Committee

(1) The Provincial Powers Committee is established as a standing committee of the Western Cape Provincial Parliament.

(2) The Provincial Powers Committee shall be composed of ten members nominated by the parties represented in the Western Cape Provincial Parliament, and shall be appointed by the Speaker. 5

(3) The Provincial Powers Committee shall have the following functions:

- (a) To consider any report filed by the Premier under section 4;
- (b) To seek comment on the report from the national government, municipalities and any other affected organ of state; 10
- (c) To invite and consider public comment on the report;
- (d) To appoint any of its own experts to advise it on the contents of the report; and
- (e) To make, within three months of receipt of a report, a recommendation to the Western Cape Provincial Parliament on what steps it should take under section 6. 15

Consideration and action by Western Cape Provincial Parliament

6. The Western Cape Provincial Parliament shall, within three months of receipt of a report in terms of section 4 and a recommendation in terms of section 5, consider the report and recommendation and adopt a resolution, including one or more of the following: 20

- (a) Approving the report;
- (b) Directing the Western Cape Government to supplement the report;
- (c) Directing the Provincial Powers Committee to introduce any draft provincial legislation;
- (d) Directing one of the Western Cape Provincial Parliament's delegates to the National Council of Provinces to introduce draft national legislation in that House; 25
- (e) Recommending to the National Assembly in terms of section 104(5) of the Constitution that it adopt or amend national legislation;
- (f) Adopting any other resolution consistent with the objects of this Act. 30

Supplementary reports

7. (1) The Premier shall, every six months after the adoption of a resolution in terms of section 6, report to the Western Cape Provincial Parliament on:

- (a) The provincial executive's progress in complying with any resolution adopted by the Western Cape Provincial Parliament under section 6; 35
- (b) Any additional action that should be taken by the Western Cape Provincial Parliament with regard to any area of provincial autonomy; and
- (c) Whether any additional area should be added to the list of areas of provincial and local autonomy in section 3.

(2) The Provincial Powers Committee shall consider each supplementary report and prepare a recommendation for the consideration of the Western Cape Provincial Parliament on what further resolutions, if any, it should adopt. 40

(3) The Western Cape Provincial Parliament shall consider any recommendation by the Provincial Powers Committee made in terms of subsection (2), and may adopt any resolution, including those in section 6(1). 45

Short title

8. This Act is called the Western Cape Provincial Powers Act, 2023.

MEMORANDUM ON THE OBJECTS OF THE WESTERN CAPE PROVINCIAL POWERS BILL

In accordance with Standing Rule 170(3(a-i)), herewith is the memorandum as stipulated in the aforementioned rule.

1. STATEMENT BY THE MEMBER IN CHARGE OF THE BILL

As the Member in charge of the Western Cape Provincial Powers Bill, I am satisfied that this Bill falls within the legislative competence of the Western Cape Provincial Parliament, as well as Schedules 4 and 5 of the Constitution of the Republic of South Africa, 1996.

2. PRINCIPLES AND OBJECTS OF THE BILL

- 2.1 The Western Cape Provincial Powers Bill is intended to create a framework for the Western Cape to assert its existing constitutional legislative and executive powers, and to seek the devolution or delegation of further powers from the national government.
- 2.2 It is motivated by a recognition that, in areas both within and outside the Western Cape's constitutional competence, the national government is unable or unwilling to act in the best interests of the residents of the Western Cape. The Western Cape Provincial Parliament and the Western Cape provincial executive have a constitutional obligation to act in the best interests of all its residents. They can only do so by identifying the areas in which the assertion of provincial powers is necessary, and by systematically taking all available legal steps to provide services to its residents.
- 2.3 The Bill does not seek to assert provincial powers in any particular functional area. Its goal is, instead, to create an overarching framework within which subjects for specific provincial legislation, regulations and policies, proposed national legislation and requests for the delegation of national competencies will be considered. It seeks both to mandate the development of those laws and policies or the making of those requests and to recognise that efforts across different functional areas are part of a larger goal for the assertion of provincial powers.
- 2.4 While the Bill is primarily concerned with provincial powers and functions it also recognises that the Western Cape must work together with the local government in the province. It, therefore, includes provisions to integrate the assertion and assumption of provincial powers with the role and powers of the local government in the province.

3. IMPACT OF THE BILL

It is expected that this Bill will:

- 3.1 further strengthen the legislative and executive mandate to deliver services where the national government is failing in delivering its mandate.
- 3.2 lead to better service delivery
- 3.3 strengthen public governance at the subnational and local level
- 3.4 promote the principles of subsidiarity
- 3.5 bring services closer to people
- 3.6 establish the Provincial Powers Committee through the Western Cape Provincial Parliament
- 3.7 lead to the drafting of provincial and national legislation.

4. PERSONS AND BODIES CONSULTED BEFORE ITS INTRODUCTION

No prior consultation has been done before its introduction to the Committee.

5. STEPS TAKEN TO INVOLVE THE PUBLIC IN THE DEVELOPMENT OF THE BILL

No prior consultation with the public has occurred in the development of the Bill. Public participation will be conducted and the due process will be followed.

6. FINANCIAL IMPLICATIONS OF THE BILL FOR THE STATE

No financial implications of the Bill for the state have been ascertained, but this can be reassessed once the Bill is in its final form.

7. THE INSTITUTION RESPONSIBLE FOR CARRYING THE COSTS OF IMPLEMENTING THE BILL

The institution responsible for the costs of the implementation of the Bill cannot be ascertained at this time. This will be reassessed once the Bill is in its final form.

8. CLAUSE BY CLAUSE SUMMARY OF THE BILL

8.1 Clause 1 defines two terms that are used in the Act. The term “areas of provincial and local autonomy” is defined to mean those terms in clause 3. The “Provincial Powers Committee” is the committee of the Western Cape Provincial Parliament established in clause 5.

8.2 Clause 2 sets out the five objects of the Act, namely to *(a)* identify and remedy the failures of the national government; *(b)* promote the assertion of existing provincial powers; *(c)* seek actively the assignment or delegation of additional powers; *(d)* mandate the Western Cape Government to prepare reports and draft bills to fulfil those objects; and *(e)* create a mechanism for the Western Cape Provincial Parliament to introduce national legislation in the National Council of Provinces through its delegates.

8.3 Clause 3 identifies five areas where the Province should assert existing powers or seek additional powers. They are policing, public transport, energy, trade and harbours. These are the areas where urgent provincial action is most sorely needed.

8.4 In addition, it allows for the inclusion of additional areas of provincial and local autonomy on the proposal of the Premier, the Speaker or the Provincial Powers Committee, on the resolution by the Western Cape Provincial Parliament. Clause 3(2) permits a municipality in the province to request the approval of an additional area of local autonomy.

8.5 Clause 3(3) creates a substantive obligation on the Western Cape Government, in all areas of provincial and local autonomy, to *(a)* promote provincial autonomy in all its actions and *(b)* seek the assignment or delegation of additional powers from the national government. Those obligations exist only to the extent that asserting existing or acquiring new powers will promote the effective performance of the Province’s or municipalities’ constitutional and statutory obligations.

8.6 Clause 4 obliges the Premier to table a report for each area of provincial and local autonomy within six months of the coming into force of the Act. Each report must *(a)* identify the respective powers of the three spheres of government; *(b)* address how the national government had failed to govern effectively; *(c)* list the additional powers the Province or municipalities require to cure the national government’s failures; *(d)* include, if appropriate, draft provincial legislation, regulations or policies; and *(e)* if appropriate,

include draft national legislation that would delegate additional powers to the Western Cape.

- 8.7 Clause 5 establishes a standing committee made up of ten members of the Western Cape Provincial Parliament called the Provincial Powers Committee. The Committee's functions are to (a) consider clause 4 reports; (b) seek comment from all three spheres of government on those reports; (c) invite and consider public comment; (d) appoint its experts to advise it on those reports; and (e) consider those report to recommend what steps, if any, the Western Cape Provincial Parliament should take in that area of provincial and local autonomy.
- 8.8 Clause 6: The Western Cape Provincial Parliament is afforded three months after receipt of the recommendation to adopt a resolution taking one or more of the following actions: (a) approving the report; (b) requiring the Western Cape Government to supplement the report; (c) directing the Provincial Powers Committee to introduce draft provincial legislation; (d) directing its delegates to the National Council of Provinces to introduce draft national legislation; (e) recommending to the National Assembly, in terms of section 104(5) of the Constitution, that it adopt or amend national legislation; and (f) adopting any other resolution consistent with the objects of the Bill.
- 8.9 Clause 7 outlines the requirement of supplementary reports, where the Premier is to report every six months on (a) its compliance with resolutions adopted under clause 6; (b) any additional action that the Western Cape Provincial Parliament should take; and (c) whether any additional area should be added to the list of areas of provincial and local autonomy.
- 8.10 The Provincial Powers Committee consider the reports and prepares a recommendation on what, if any, further action the Western Cape Provincial Parliament should take. The Western Cape Provincial Parliament must consider those further recommendations and may adopt any resolution listed in clause 6.
- 8.11 Clause 8 is the short title of the Bill: Western Cape Provincial Powers Bill of 2023.

9. PROVISION FOR SUBORDINATE LEGISLATION

No provision for subordinate legislation is made or required currently.

10. ANY OTHER INFORMATION

No other information would be necessary currently.

WETSONTWERP

Om die uitoefening van provinsiale bevoegdhede deur die Wes-Kaap te bevorder; om die Wes-Kaapse Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede tot stand te bring; om van die Wes-Kaapse Regering te vereis om aan die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement verslag te doen oor die uitoefening en aanvaarding van provinsiale bevoegdhede; om voorsiening te maak vir die indiening van provinsiale en nasionale wetgewing om die Wes-Kaapse provinsiale bevoegdhede uit te oefen; en om voorsiening te maak vir aangeleenthede wat daarmee in verband staan.

Aanhef

MET DIE BESEF dat die nasionale regering nie in staat is nie of onwillig is om dienste aan die mense van die Wes-Kaap te lewer of om sy grondwetlike bevoegdhede en verantwoordelikhede uit te oefen om die regte en belange van die inwoners van die Wes-Kaap te bevorder;

MET DIE BETOOG dat die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement en die Wes-Kaapse Regering en verskillende plaaslike owerhede in die provinsie die kapasiteit en wil het om die mislukings van die nasionale regering reg te stel;

MET DIE AANVAARDING dat die provinsiale en plaaslike owerhede in Wes-Kaap grondwetlike verpligting het om hul bestaande provinsiale en plaaslike bevoegdhede uit te oefen, en om alle bykomende bevoegdhede op te eis ten einde die grondwetlike regte van al sy inwoners te respekteer, te beskerm, te bevorder en te vervul;

MET DIE HERINNERING dat die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement die grondwetlike bevoegdheid het om wetgewing op alle funksionele gebiede gelys in Bylae 4 en 5 van die Grondwet te verorden;

MET DIE BEWUSTHEID dat plenêre wetgewende bevoegdheid by die Nasionale Parlement berus, maar met kennisname dat die Parlement die bevoegdheid het om bykomende bevoegdhede aan provinsie of plaaslike owerheid deur middel van nasionale wetgewing op te dra, en dat die nasionale uitvoerende gesag die bevoegdheid kragtens artikel 238 van die Grondwet het om bevoegdhede aan die provinsies te delegeer;

MET DIE BEVESTIGING dat dit in die belang van die inwoners van die Wes-Kaap is dat die Wes-Kaapse Regering en munisipale owerhede binne sy grense die uitoefening van selfregering van en beheer oor hul eie sake tot die hoogste graad moontlik binne die bestaande grondwetlike skema nastreef; en

MET DIE AANDRANG dat, waar vasgestel kan word dat die nasionale regering versuim om sy grondwetlike verantwoordelikhede teenoor die mense van die Wes-Kaap na te kom, die provinsiale regering bemaagtig moet word om op te tree ten einde toe te sien dat die grondwetlike regte van die mense van die Wes-Kaap vervul word.

WORD DAAR BEPAAL deur die Provinsiale Parlement van die Wes-Kaap, soos volg:—

Omskrywings

1. In hierdie Wet, tensy anders vermeld in die konteks—
 “**die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhe**” beteken die komitee van die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement tot stand gebring by artikel 5.
 “**gebiede van provinsiale en plaaslike selfregering**” beteken daardie gebiede gelys in artikel 3; 5

Oogmerke van hierdie Wet

2. Die oogmerke van hierdie Wet is:
- (a) om die mislukkings van die nasionale regering te identifiseer en te remedieer deur die uitoefening van die Wes-Kaapse provinsiale bevoegdhe en die bevoegdhe van die plaaslike owerhede daarin; 10
 - (b) om die uitoefening van die bestaande provinsiale bevoegdhe in die Wes-Kaap op alle gebiede van provinsiale en plaaslike selfregering te bevorder;
 - (c) om die opdra of delegering van verdere bevoegdhe aan die Wes-Kaap op alle gebiede van provinsiale en plaaslike selfregering aktief na te streef; 15
 - (d) om aan die Wes-Kaapse Regering die mandaat te gee om verslae voor te berei en wetsontwerpe op te stel wat die bestaande provinsiale bevoegdhe uitoefen, of om die opdra of delegering van nuwe provinsiale en plaaslike bevoegdhe na te streef; 20
 - (e) om die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement in staat te stel om konsep-nasionale wetgewing vir die delegering of afwenteling van provinsiale en plaaslike bevoegdhe by die Nasionale Raad van Provinsies deur middel van sy afgevaardigdes in te dien.

Die gebiede van provinsiale en plaaslike selfregering 25

3. (1) Die Wes-Kaap beoog om sy bestaande provinsiale en plaaslike bevoegdhe uit te oefen en/of die delegering of opdra van bevoegdhe op die volgende gebiede na te streef:

- (a) Polisiëring, insluitende maar nie beperk nie tot daardie bevoegdhe geïdentifiseer in Bylae 4A van die Grondwet; 30
- (b) Openbare vervoer, insluitende munisipale openbare vervoer;
- (c) Energie, insluitende die opwekking, transmissie en retikulasie van elektrisiteit;
- (d) Handel, insluitende internasionale handel; 35
- (e) Hawens, insluitende nasionale hawens; en
- (f) Enige ander funksionele gebiede voorgestel deur die Premier, die Speaker of die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhe en aangeneem ná besluitneming deur die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement.

(2) Enige munisipaliteit in die provinsie kan die Premier, die Speaker of die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhe versoek om bykomende gebied van plaaslike selfregering voor te stel. 40

(3) Op alle gebiede van provinsiale en plaaslike selfregering moet die Wes-Kaap Regering:

- (a) wanneer hy regulasies of beleide aanneem of enige besluit neem, die bevordering van die grootste mate van provinsiale selfregering nastreef; en 45
- (b) die opdra of delegering van bevoegdhe van die nasionale regering na die Wes-Kaapse Regering en plaaslike owerhede in die Wes-Kaap nastreef,

tot die mate waarin dit ooreenstem met die doeltreffende uitvoering van sy grondwetlike en statutêre funksies en verpligtinge op daardie gebied van provinsiale selfregering.

Verpligting om verslag te doen en konsepwetsontwerpe in te dien 50

4. Die Premier moet, binne ses maande ná die inwerkingtreding van hierdie Wet, vir elk van die gebiede van provinsiale en plaaslike selfregering aparte verslag in die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement ter tafel lê wat aandag skenk aan:

- (a) Die huidige bevoegdhe van die Wes-Kaapse Regering, die nasionale regering en, indien tersaaklik, van munisipaliteite kragtens die Grondwet, 55 provinsiale wetgewing en nasionale wetgewing;

- (b) Die maniere waarop en die redes waarom die nasionale regering misluk het om sy grondwetlike verpligtinge uit te voer of andersins doeltreffend te regeer;
- (c) Die bykomende bevoegdhede wat die Wes-Kaapse Regering, of munisipaliteite, vereis ten einde die nasionale regering se mislukking reg te stel; 5
- (d) Indien toepaslik, die opstel van provinsiale wetgewing, regulasies of beleide om daardie bevoegdhede uit te oefen;
- (e) Indien toepaslik, die opstel van nasionale wetgewing om daardie bevoegdhede van die nasionale regering te delegeer of op te dra. 10

Die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede

- 5.** (1) Die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede word tot stand gebring as staande komitee van die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement.
- (2) Die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede moet saamgestel word uit tien lede benoem deur partye verteenwoordig in die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement, en moet aangestel word deur die Speaker. 15
- (3) Die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede moet die volgende funksies hê:
- (a) Om enige verslag voorgelê deur die Premier kragtens artikel 4 te oorweeg;
 - (b) Om kommentaar oor die verslag aan te vra van die nasionale regering, munisipaliteite of enige ander geraakte staatsorgaan; 20
 - (c) Om openbare kommentaar oor die verslag aan te vra en te oorweeg;
 - (d) Om enige van sy eie deskundiges aan te stel om dit van raad te bedien oor die inhoud van die verslag; en
 - (e) Om binne drie maande ná ontvangs van verslag aanbeveling by die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement te maak oor watter stappe kragtens artikel 6 gedoen moet word. 25

Oorweging en optrede deur Wes-Kaapse Provinsiale Parlement

- 6.** (1) Die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement moet, binne drie maande ná ontvangs van verslag ingevolge artikel 4 en aanbeveling ingevolge artikel 5, die verslag en aanbeveling oorweeg en besluit aanneem, insluitende een of meer van die volgende: 30
- (a) Goedkeuring van die verslag;
 - (b) Opdraggewing aan die Wes-Kaapse Regering om die verslag aan te vul;
 - (c) Opdraggewing aan die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede om enige konsep- provinsiale wetgewing in te dien;
 - (d) Opdraggewing aan een van die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement se afgevaardigdes in die Nasionale Raad van Provinsies om konsep- nasionale wetgewing in daardie Huis in te dien; 35
 - (e) Aanbeveling by die Nasionale Vergadering ingevolge artikel 104(5) van die Grondwet dat nasionale wetgewing aangeneem of gewysig word;
 - (f) Aanneming van enige ander besluit in ooreenstemming met die oogmerke van hierdie Wet. 40

Aanvullende verslae

- 7.** (1) Die Premier moet, elke ses maande ná die aanneming van besluit ingevolge artikel 6, aan die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement verslag doen oor:
- (a) Die provinsiale uitvoerende gesag se vordering met die voldoening aan enige besluit aangeneem deur die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement kragtens artikel 6; 45
 - (b) Enige bykomende stappe wat die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement met betrekking tot enige gebied van provinsiale selfregering moet doen; en
 - (c) Of enige bykomende gebied bygevoeg moet word by die lys gebiede van provinsiale en plaaslike selfregering in artikel 3. 50
- (2) Die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede moet elke aanvullende verslag oorweeg en aanbeveling voorberei vir oorweging deur die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement oor watter verdere besluite, indien enige, aangeneem moet word

(3) Die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement moet enige aanbeveling gemaak deur die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede ingevolge subartikel (2) oorweeg, en kan enige besluit aanneem, insluitende daardie in artikel 6(1).

Kort titel

8. Hierdie Wet heet die Wes-Kaap Wet op Provinsiale Bevoegdhede, 2023.

5

**MEMORANDUM OOR DIE OOGMERKE VAN DIE WETSONTWERP
WES-KAAPSE WETSONTWERP OP PROVINSIALE
BEVOEGDHEDE**

Ooreenkomstig Staande Reël 170(3(a-i)), hiermee die memorandum soos bepaal in die genoemde reël.

1. VERKLARING DEUR DIE LID VERANTWOORDELIK VIR DIE WETSONTWERP

As die Lid verantwoordelik vir die Wes-Kaapse Wetsontwerp op Provinsiale Bevoegdheede is ek tevrede dat hierdie Wetsontwerp binne die wetgewende bevoegdheid van die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement, asook Bylae 4 en 5 van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996, val.

2. BEGINSELS EN OOGMERKE VAN DIE WETSONTWERP

- 2.1 Die Wes-Kaapse Wetsontwerp op Provinsiale Bevoegdheede het ten doel om raamwerk vir die Wes-Kaap te skep om sy bestaande grondwetlike wetgewende en uitvoerende bevoegdheede uit te oefen, asook om die afwenteling of delegering van verdere bevoegdheede van die nasionale regering na te streef.
- 2.2 Dit word gemotiveer deur die erkenning dat, op gebiede binne en buite die Wes-Kaapse grondwetlike bevoegdheid, die nasionale regering nie in staat is nie of onwillig is om in die beste belang van die inwoners van die Wes-Kaap op te tree. Die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement en die Wes-Kaapse uitvoerende gesag het grondwetlike verpligting om in die beste belang van al sy inwoners op te tree. Hulle kan dit net doen deur die gebiede te identifiseer waar die uitoefening van provinsiale bevoegdheede nodig is, en deur stelselmatig alle beskikbare wetlike stappe te doen om dienste aan die inwoners te lewer.
- 2.3 Die Wetsontwerp het nie ten doel om provinsiale bevoegdheede op enige spesifieke funksionele gebied uit te oefen nie. Die doel is eerder om oorkoepelende raamwerk te skep waarbinne onderwerpe vir spesifieke provinsiale wetgewing, regulasies en beleide, voorgestelde nasionale wetgewing en versoeke om die delegering van nasionale bevoegdheede oorweeg sal word. Dit het ten doel om die mandaat te skep vir die ontwikkeling van daardie wette en beleide of vir die rig van daardie versoeke, én om daaraan erkenning te gee dat pogings op verskillende funksionele gebiede deel van die groter doelwit van die uitoefening van provinsiale bevoegdheede is.
- 2.4 Alhoewel die Wetsontwerp hoofsaaklik met provinsiale bevoegdheede en funksies gemoeid is, gee dit ook daaraan erkenning dat die Wes-Kaap met die plaaslike regering in die provinsie moet saamwerk. Daarom sluit dit bepalings in om die uitoefening en aanvaarding van provinsiale bevoegdheede te integreer met die rol en bevoegdheede van die plaaslike regering in die provinsie.

3. IMPAK VAN DIE WETSONTWERP

Na verwagting sal hierdie Wetsontwerp:

- 3.1 die wetgewende en uitvoerende mandaat verder versterk om dienste te lewer waar die nasionale regering misluk om sy mandaat uit te voer.
- 3.2 tot beter dienslewering lei
- 3.3 openbare regeringstoetsig op die subnasionale en plaaslike vlak versterk
- 3.4 die beginsels van subsidiariteit bevorder

- 3.5 dienste nader na mense bring
- 3.6 die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede deur middel van die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement tot stand bring
- 3.7 tot die opstel van provinsiale en nasionale wetgewing aanleiding gee.

4. OORLEGPLEGING MET PERSONE EN LIGGAME VOOR INDIENING

Geen voorafgaande oorlegpleging het plaasgevind voor die indiening van die Wetsontwerp by die Komitee nie.

5. STAPPE GEDOEN OM DIE PUBLIEK TE BETREK BY DIE ONTWIKKELING VAN DIE WETSONTWERP

Geen voorafgaande oorlegpleging met die publiek het plaasgevind tydens die ontwikkeling van die Wetsontwerp nie. Openbare deelname sal geskiet en die regte prosesse sal gevolg word.

6. FINANSIËLE IMPLIKASIES VAN DIE WETSONTWERP VIR DIE STAAT

Geen finansiële implikasies van die Wetsontwerp vir die staat is vasgestel nie, maar dit kan heroorweeg word wanneer die Wetsontwerp in sy finale vorm is.

7. DIE INSTELLING VERANTWOORDELIK VIR DIE KOSTE VERBONDE AAN DIE IMPLEMENTERING VAN DIE WETSONTWERP

Die instelling verantwoordelik vir die koste verbonde aan die implementering van die Wetsontwerp kan nie op hierdie tydstip vasgestel word nie. Dit sal heroorweeg word wanneer die Wetsontwerp in sy finale vorm is.

8. KLOUSULE-VIR-KLOUSULE-OPSOMMING VAN DIE WETSONTWERP

- 8.1 Klousule 1 omskryf twee begrippe wat in die Wet gebruik word. Die begrip “gebiede van provinsiale en plaaslike selfregering” word omskryf om die begrippe in klousule 3 te beteken. Die “Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede” is die komitee van die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement wat in klousule 5 tot stand gebring word.
- 8.2 Klousule 2 sit die vyf oogmerke van die Wet uiteen, naamlik (a) om die mislukkings van die nasionale regering te identifiseer en te remedieer; (b) om die uitoefening van die bestaande provinsiale bevoegdhede te bevorder; (c) om die opdra of delegering van verdere bevoegdhede aktief na te streef; (d) om aan die Wes-Kaapse Regering die mandaat te gee om verslae voor te berei en wetsontwerpe op te stel om daardie oogmerke te behaal, en (e) om meganisme vir die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement te skep om nasionale wetgewing by die Nasionale Raad van Provinsies deur middel van sy afgevaardigdes in te dien.
- 8.3 Klousule 3 identifiseer die vyf gebiede waarop die Provinsie bestaande bevoegdhede behoort uit te oefen of bykomende bevoegdhede te versoek. Dit is polisiëring, openbare vervoer, energie, handel en hawens. Hierdie is die gebiede waar dringende provinsiale optrede uiters nodig is.
- 8.4 Daarbenewens word voorsiening gemaak vir die insluiting van bykomende gebiede van provinsiale en plaaslike selfregering op voorstel van die Premier, die Speaker of die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede ná besluitneming deur die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement. Klousule 3(2) laat toe dat munisipaliteit in die provinsie die goedkeuring van bykomende gebied van plaaslike selfregering versoek.
- 8.5 Klousule 3(3) lê wesenlike verpligting op die Wes-Kaapse Regering, op alle gebiede van provinsiale en plaaslike selfregering, (a) om provinsiale

selfregering met elke optrede te bevorder en (b) om die opdra of delegering van bykomende bevoegdhede van die nasionale regering na te streef. Daardie verpligtinge bestaan net in die mate waartoe die uitoefening van bestaande of nuut verkreë bevoegdhede die doeltreffende uitvoering van die Provinsie of munisipaliteite se grondwetlike en statutêre verpligtinge sal bevorder.

- 8.6 Klousule 4 verplig die Premier om verslag ter tafel te lê oor elke gebied van provinsiale en plaaslike selfregering binne ses maande nadat die Wet in werking getree het. Elke verslag moet (a) die onderskeie bevoegdhede van die drie regeringsfere identifiseer; (b) aandag skenk aan hoe die nasionale regering misluk het om doeltreffend te regeer; (c) die bykomende bevoegdhede lys wat die Provinsie of munisipaliteite vereis om die nasionale regering se mislukkings reg; (d) indien toepaslik, konsep- provinsiale wetgewing, regulasies of beleide insluit; en (e) indien toepaslik, konsep- nasionale wetgewing insluit wat bykomende bevoegdhede na die Wes-Kaap sou delegeer.
- 8.7 Klousule 5 bring staande komitee genaamd die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede tot stand wat uit tien lede van die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement bestaan. Die Komitee se funksie is (a) om klousule 4-verslae te oorweeg; (b) om kommentaar oor daardie verslae van al drie regeringsfere aan te vra; (c) om openbare kommentaar aan te vra en te oorweeg; (d) om sy eie deskundiges aan te stel om hom van raad te bedien oor daardie verslae; en (e) om daardie verslae te oorweeg ten einde aan te beveel watter stappe, indien enige, die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement moet doen op daardie gebied van provinsiale en plaaslike selfregering.
- 8.8 Klousule 6: Die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement word drie maande gegun om ná ontvangs van die aanbeveling besluit aan te neem bestaande uit een of meer van die volgende optredes: (a) goedkeuring van die verslag; (b) opdraggewing aan die Wes-Kaapse Regering om die verslag aan te vul; (c) opdraggewing aan die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede om konsep- provinsiale wetgewing in te dien; (d) opdraggewing aan sy afgevaardigdes in die Nasionale Raad van Provinsies om konsep- nasionale wetgewing in te dien; (e) aanbeveling by die Nasionale Vergadering om ingevolge artikel 104(5) van die Grondwet nasionale wetgewing aan te neem of te wysig; en (f) aanneming van enige ander besluit in ooreenstemming met die oogmerke van die Wetsontwerp.
- 8.9 Klousule 7 beskryf die vereiste van aanvullende verslae, waarvolgens die Premier elke ses maande verslag moet doen oor (a) voldoening aan besluite aangeneem kragtens klousule 6; (b) enige bykomende stappe wat die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement behoort te doen; en (c) of enige bykomende gebied bygevoeg moet word by die lys gebiede van provinsiale en plaaslike selfregering.
- 8.10 Die Komitee oor Provinsiale Bevoegdhede oorweeg die verslae en berei aanbeveling voor oor watter stappe, indien enige, die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement behoort te doen. Die Wes-Kaapse Provinsiale Parlement moet hierdie verdere aanbevelings oorweeg en kan enige besluit gelys in klousule 6 aanneem.
- 8.11 Klousule 8 is die kort titel van die Wetsontwerp: Wes-Kaapse Wetsontwerp op Provinsiale Bevoegdhede of 2023.

9. VOORSIENING VIR ONDERGESKIKTE WETGEWING

Geen voorsiening vir ondergeskikte wetgewing is gemaak of word tans vereis nie.

10. ENIGE ANDER INLIGTING

Geen ander inligting is tans nodig nie.

UMTHETHO OSAYILWAYO

Ukukhuthaza usetyenziso lwamagunya ephondo yiNtshona Koloni; ukuseka iKomiti yaMagunya yePhondo leNtshona Koloni; ukufuna ukuba uRhulumente wePhondo leNtshona Koloni anike ingxelo kwiPalamente yePhondo leNtshona Koloni ngolwamkelo noqaliso lwamagunya ephondo; ukubonelela ngokwaziswa kowiso-mthetho lwephondo nolukazwelonke ukwamkela amagunya ephondo leNtshona Koloni; kwakunye nokubonelela ngemiba enxulumene noko.

Imbulambethe

KUBA KUBONAKALA ukuba uRhulumente kaZwelonke akakwazi okanye akafuni ukunikezela ngeenkonzelo kubantu beNtshona Koloni, okanye ukusebenzisa amagunya namaxanduva akhe omgqaqo-siseko ukukhuthaza amalungelo nemidla yabahlali beNtshona Koloni;

UKUMA ENDAWENI yokuba iPalamente noRhulumente wePhondo leNtshona Koloni kwakunye namagunyabantu aliqela ephondweni anesakhono kwanokwamkela ukulungisa iintsilelo zikaRhulumente kaZwelonke;

KUSAMKELWA ukuba amagunyabantu ephondo nawommandla eNtshona Koloni anesigunyaziso somgqaqo-siseko ukwamkela amagunya awo ekhoyo ephondo nawommandla, kwanokuzabalazela onke amagunya ongezelelekileyo ayimfuneko ukuze kuhlonitshwe, kukhuselwe, kukhuthazwe kwaye kuzalisekiseke amalungelo omgqaqo-siseko abo bonke abahlali bayo;

KUKHUNJULWA ukuba iPalamente yePhondo leNtshona Koloni inegunya lokuqalisa uwiso-mthetho kuwo onke amacandelo okusebenza afakwe kuhluhlu kwiiShedyuli 4 neyesi 5 zoMgqaqo-siseko;

KUBULELWA ukuba igaunya lowiso-mthetho wokuhlala kweNdlu ulele kwiPalamente kaZwelonke, kodwa kuqatshelwa ukuba iPalamente inegunya lokunikezela ngamagunya ongezelelekileyo kwigunyabantu lephondo okanye elommandla ngokusebenzisa uwiso-mthetho lukazwelonke, kwanokuba iSigqeba sikaZwelonke sinegunya phantsi kwecandelo 238 loMgqaqo-siseko lokuthumela amagunya kumaphondo;

KUNGQINISISWA ukuba kungumdlu wabahlali beNtshona Koloni kuRhulumente weNtshona Koloni kwanamagunyabantu oomasipala phakathi kwimida yayo ukuba bazabalazele ukusebenzisa elona qondo likhulu likhoyo lokuzimela nolawulo kwimicimbi yabo phakathi kwisikimu somgqaqo-siseko esikhoyo; kunye

NOKWAMKELA ukuba kungabonakala ukuba urhulumente kazwelonke uyoyisakala ukuzalisekisa izigunyaziso zakhe zomgqaqo-siseko kubantu beNtshona Koloni, ukuba urhulumente wephondo makanikwe amagunya ukuba angene kwaye aqinisekise ukuba amalungelo omgqaqo-siseko abantu beNtshona Koloni kuyakhawulelwana nawo.

UQALISWE yiPalamente yePhondo leNtshona Koloni, ngolu hlobo:—

Inkcaza

1. Kulo Mthetho, ngaphandle kokuba le ntetha ithetha nto yimbi:
 - (a) ‘amabakala okuzimela ephondo nommandla’ athetha loo mabakala afakwe kuluhlu kwicandelo 3. 5
 - (b) ‘iKomiti yaMagunya ePhondo’ ithetha iKomiti yePalamente yePhondo leNtshona Koloni esekwe kwicandelo 5.

Amabakala alo Mthetho

2. Imiba yalo Mthetho yile:
 - (a) ukuchonga nokulungisa iintsilelo zikaRhulumente kaZwelonke ngolwamkelo lwamagunya ePhondo leNtshona Koloni namagunya amagunyabantu ommandla alapha; 10
 - (b) ukukhuthaza ulwamkelo lwamagunya akhoyo ephondo eNtshona Koloni kuwo wonke amabakala okuzimela ephondo nommandla; 15
 - (c) ukuzabalazela ngokusebenzayo ukhutshelo okanye unikezelo lwamenye amagunya kwiNtshona Koloni kuwo onke amabakala okuzimela ephondo nommandla; 20
 - (d) ukugunyazisa uRhulumente wePhondo leNtshona Koloni ukuba alungiselele iingxelo kwakunye noqulunqo lweMithetho eSayilwayo eza kwamkela amagunya akhoyo ephondo, okanye azabalazele ukhutshelwa okanye unikezelo lwamagunya amatsha ephondo nawommandla; 25
 - (e) ukuxhobisa iPalamente yePhondo leNtshona Koloni ukuba yazise uquqlunqo lowiso-mthetho lukazwelonke kunikezelo okanye ukhutshelo lwamagunya ephondo nawommandla kwiBhunga leSizwe laMphando ngabathunywa bayo.

Amabakala okuzimela kwephondo nommandla

3. (1) INtshona Koloni ijonge ukwamkela amagunya ayo akhoyo ephondo nawommandla kwaye/okanye izabalazele ukhutshelo okanye unikezelo lwamagunya, kula mabakala alandelayo:
 - (a) Ukupolisa ukuquka, kodwa kungaphelelanga kuloo magunya achongwe kwiShedyuli 4A yoMgaqo-siseko; 30
 - (b) Uthutho loluntu, kuquka uthutho loluntu lukamasipala;
 - (c) Amandla, kuquka ufunyano lombane, ukhutshelo nohanjiso;
 - (d) Urhwebo, kuquka urhwebo lwamazwe ngamazwe; 35
 - (e) Amazibuko, kuquka amazibuko kazwelonke; kunye
 - (f) Nalo naliphi na elinye ibakala lokusebenza eliphakanyiswe yiNkulumbuso, uSomlomo, okanye iKomiti yaMagunya ePhondo eliphehlelelwe sisigqibo sePalamente yePhondo leNtshona Koloni.
- (2) Nawuphi umasipala kwiPhondo angacela iNkulumbuso, uSomlomo okanye iKomiti yaMagunya ePhondo, ukuba iphakamise ibakala elongezelelweyo lokuzimela lommandla. 40
- (3) Kuwo onke amabakala okuzimela ephondo nawommandla uRhulumente weNtshona Koloni uza kwenza oku:
 - (a) xa ephehelela imigqaliso, imigaqo-nkqubo, okanye ethaba nasiphi na isigqibo, azabalazele ukukhuthaza elona qondo lakhe lalikhulu lokuzimela lephondo; kwaye 45
 - (b) azabalazele ukukhutshelwa okanye ukunikwa amagunya nguRhulumente kaZwelonke ukuwasa kuRhulumente wePhondo kwanamagunyabantu ephondo eNtshona Koloni kangokuba ukwenza oko kungqamene nomsebenzi obonakalayo wemisebenzi nezigunyaziso zomgaqo-siseko kwela bakala lokuzimela lephondo. 50

Isigunyaziso sokunika ingxelo nokwazisa uqulunqo lweMithetho eSayilwayo

4. uRhulumente kaZwelonke

INkulumbuso iza kuthi, zingaphelanga iinyanga ezintandathu zokuqalisa kwalo Mthetho, kwibakala ngalinye lokuzimela lephondo kunye nommandla, yandlale ingxelo eyahlukileyo kwiPalamente yePhondo leNtshona Koloni ehoyana noku: 5

- (a) Amagunya akhoyo kaRhulumente wePhondo, kaRhulumente kaZwelonke kwaye, xa kuyimfuneko, awooMasipala phantsi koMgaqo-siseko, uwiso-mthetho lwephondo nowiso-mthetho lukazwelonke;
- (b) Iindlela apho, kunye nezizathu zokuba kutheni na, uRhulumente kaZwelonke esilele ukuqhuba izigunyaziso ziwiso-mthetho zakhe, okanye mhlawumbi arhulumente ngokusebenzayo; 10
- (c) Amagunya ongezelekileyo uRhulumente wePhondo, okanye ooMasipala, awafunayo ukulungisa intsilelo kaRhulumente kaZwelonke;
- (d) Xa kufanelekile, kuqulunqwe uwiso-mthetho lwephondo, imigqaliselo okanye imigaqo- nkqubo ukwamkela loo magunya; 15
- (e) Xa kufanelekile, kuqulunqwe uwiso-mthetho lukazwelonke ukukhuphela okanye ukunikezela ngaloo magunya aphma kurhulumente kazwelonke.

IKomiti yaMagunya ePhondo

5. (1) IKomiti yaMagunya ePhondo isekwe njengeKomiti eSisigxina yePalamente yePhondo leNtshona Koloni. 20

(2) IKomiti yaMagunya ePhondo iza kwenziwa ngaMalungu alishumi atyunjwe ngamaqela amelwe kwiPalamente yePhondo leNtshona Koloni, kwaye enyulwe nguSomlomo.

(3) IKomiti yaMagunya ePhondo iza kuba nale misebenzi ilandelayo:

- (a) Ukuqwalasela ingxelo engeniswe yiNkulumbuso phantsi kwecandelo 4, 25
- (b) Ukuzabalazela ukuphawula ngengxelo ephuma kwirhulumente kazwelonke, oomasipala nalo naliphi na inqwanqwa lombuso elichaphazelekayo;
- (c) Ukumema kwaye iqwalasele ukuphawula koluntu ngengxelo;
- (d) Ukonyula iingcali zayo ukuba ziyicebise ngeziqulatho zengxelo; kwaye
- (e) Yenze, zingaphelanga iinyanga ezintathu zokufunyanwa kwengxelo, isindululo kwiPalamente yePhondo leNtshona Koloni ngamanyathelo emayiwathabathe phantsi kwecandelo 6. 30

Uqwalaselo nenyathelo lePalamente yePhondo leNtshona Koloni

6. (1) IPalamente yePhondo leNtshona Koloni iza kuthi, zingaphelanga iinyanga ezintathu yamkele ingxelo ngokwemigaqo yecandelo 4, kwakunye nesindululo ngokwemigaqo yecandelo 5, iqwalasele kunye nesindululo kwaye iphehlelele isigqibo esiquka esinye okanye esingaphezulu koku kulandelayo: 35

- (a) Ukuphumeza ingxelo;
- (b) Ukuyalela uRhulumente wePhondo ukuba afakele kwengxelo;
- (c) Ukuyalela iKomiti yaMagunya ePhondo ukuba yazise nalo naluphi na uqulunqo lowiso-mthetho lwephondo; 40
- (d) Ukuyalela abathunywa bePalamente yePhondo leNtshona Koloni kwiBhunga leSizwe laMaphondo ukuba bazise ngoqulunqo lowiso-mthetho lukazwelonke kula Ndlu;
- (e) Ukundulula kwiNdlu yoWiso-mthetho kaZwelonke ngokwemigaqo yecandelo 104(5) loMgaqo-siseko ukuba yamkela okanye ilungisa uwiso-mthetho lukazwelonke; 45
- (f) Nasiphi na esinye isigqibo esigqamene nemiba yalo Mthetho.

IiNgxelo eziXhasayo

7. (1) INkulumbuso iza kuthi, rhoqo kwiinyanga ezintandathu emva kophehlelelo lwesigqibo ngokwemigaqo yecandelo 6, inike ingxelo kwiPalamente yePhondo leNtshona Koloni ngoku:

- (a) Inkqubela yeSigqeba sePhondo ekuthobeleni nasiphi na isigqibo esiphehlelelwe yiPalamente yePhondo leNtshona Koloni phantsi kwecandelo 6;

- (b) Naliphi na y additional action that should be taken by the IPalamente yePhondo leNtshona Koloni mayela naliphi icandelo lokuzimela kwephondo; kwaye
- (c) Ingaba kufuneka kubekho icandelo lolongezo ekufuneka longezwe kuluhlu lwamacandelo okuzimela kwegunyabantu lephondo nelommandla kwicandelo 3. 5

(2) IKomiti yaMagunya ePhondo iza kuqwalasela ingxelo exhasayo nganye kwaye ilungiselele isindululo ukuze siqwalaselwe yiPalamente yePhondo leNtshona Koloni ngokuba zeziphi na ezinye izindululo, ukuba zikho, emayiziphehlelele.

(3) IPalamente yePhondo leNtshona Koloni iza kuqwalasela nasiphi na isindululo esenziwe yiKomiti yaMagunya ePhondo ngokwemigaqo yecandelwana (2), kwaye ingaphehlelela nasiphi na isigqibo, kuquka ezo zikwicandelo 6(1). 10

ISihloko esiFutshane

8. Lo Mthetho ubizwa ngokuba kuMthetho waMagunya ePhondo leNtshona Koloni, 2023. 15

IMEMORANDAM ENGENJONGO ZOMTHETHO OSAYILWAYO WAMAGUNYA EPHONDO LENTSHONA KOLONI

Ngokwemigaqo yoMthetho oSisigxina 170 (3 (a-i)), apha yimemorandam njengoko kuxeliwe kulo Mthetho ukhankanywe ngentla apha.

1. INTETHO YELUNGU ELINOXANDUVA LWALO MTHETHO USAYILWAYO

NjengeLungu elinoxanduva loMthetho oSayilwayo wePhondo leNtshona Koloni, 2023, ndaneIisekile kukuba loMthetho uSayilwayo uwela phakathi kwisakhono sePalamente yePhondo leNtshona Koloni, kananjalo neeShedyuli 4 neyesi 5 zoMgaqo-siseko weRiphabhliki yoMzantsi Afrika, 1996

2. IMIGAQO NEMIBA YOMTHETHO OSAYILWAYO

2.1 UMthetho oSayilwayo waMagunya ePhondo leNtshona Koloni, 2023 ujongelwe ukudala isiseko kwiNtshona Koloni ukuba yamkele amagunya ayo akhoyo owiso-mthetho lomgaqo-siseko nawesigqeba, kwaye izabalazele ukukhutshelwa okanye unikezelo lwamanye amagunya aphuma kuRhulumente kaZwelonke.

2.2 Iqhutywa kukunakana ukuba, kumabakala angaphakathi nangaphandle kwesakhono somgaqo-siseko seNtshona Koloni, uRhulumente kaZwelonke akakwazi okanye akavumi ukusebenza kweyona midla ingcono yabahlali beNtshona Koloni. IPalamente yePhondo leNtshona Koloni neSigqeba sePhondo leNtshona Koloni banesigunyaziso somgaqo-siseko sokusebenza kweyona midla ingcono yabo bonke abemi bayo. Bangakwenza oko kuphela ngokuchonga amabakala apho ulwalmkelo lwamagunya ephondo luyimfuneko, kwaye bathi ngokuqiqa bathabathe amanyathelo ezomthetho afumanekayo ukubonelela iinkonzo kubahlali bayo.

2.3 UMthetho oSayilwayo awuzabalazeli ukwamkela amagunya ephondo kwibakala lokusebenza elithile. Injongo yawo, endaweni yoko, kukudala isiseko esiqinisekisa ngakumbi phakathi esiyalela uwiso-mthetho lephondo oluthile, imigqaliselo nemigaqo-nkqubo, uwiso-mthetho lokuzwelonke olophakanyisiweyo kwanezicelo zonokezelo lwezakhono zikazwelonke ziza kuqwalaselwa. Uzabalazela ukugunyazisa uphuhliso lwalo mithetho nemigaqo-nkqubo okanye ukwenziwa kwezo zicelo kwanokunakana ukuba imigudu kuwo onke amabakala okusebenza ahlukeneyo yinxalenye yenjongo enkulu kulwamkelo lwamagunya ephondo.

2.4 Ngeli lixa uMthetho oSayilwayo ukakhulu uxhalabe ngamagunya ephondo nemisebenzi ukwanakana ukuba iNtshona Koloni mayisebenze kunye norhulumente wommandla ePhondweni. Ngoko ke, uquka izibonelelo zokungenisa ngaphakathi ukwamkelo nofunyano lwamagunya ephondo ngendima namagunya karhulumente wommandla ePhondweni.

3. IFUTHE LALO MTHETHO USAYILWAYO

Kulindeleke ukuba lo Mthetho oSayilwayo uza kwenza oku:

3.1 uphinde uqinise isigunyaziso sowiso-mthetho nesesigqeba ukunikezela ngeenkono apho urhulumente kazwelonke esilela ekunikezeleni ngesigunyaziso sakhe.

3.2 ukhokelele kunikezelo lweenkonzo olungcono

3.3 uqinise urhulumento loluntu kwinqanaba elincinane likazwelonke nelommandla

3.4 ukhuthaze imigaqo yokuxhasa

- 3.5 uzise iinkonzo kufutshane nabantu.
- 3.6 IPalamente yePhondo leNtshona Koloni iza kuseka iKomiti yaMagunya yePhondo.
- 3.7 Ukuqulunqwa kowiso-mthetho lwephondo nolukazwelonke.

4. ABANTU NAMAQUMRHU EKUBONISENWE NAWO PHAMBI KOKWAZISWA KWAWO

Akukho boniswano lwangaphambili lwenziweyo phambi kokwaziswa kwawo kwiKomiti.

5. AMANYATHELO ATHATYATHIWEYO UKUBANDAKANYA ULUNTU KUPHUHLISO LWALO MTHETHO USAYILWAYO

Akukho boniswano lwangaphambili kunye noluntu luqhubekileyo kuphuhliso loMthetho oSayilwayo. Intathoxaxheba yoluntu iza kuqhutywa ngokwenkqubo emayilandelwe.

6. IMIPHUMELA YEZIMALI YALO MTHETHO USAYILWAYO KUMBUSO

Akukho miphumela yezimali yoMthetho oSayilwayo kuMbuso ethe yaqinisekiswa, kodwa oku kungavanywa kwakhona nje ukuba uMthetho oSayilwayo ube kwimo yawo yokugqibela.

7. IZIKO ELINOXANDUVA LOKUTHWALA IINDLEKO ZOKUQALISO LO MTHETHO USAYILWAYO

Iziko elinoxanduva leendleko zoqaliso loMthetho oSayilwayo alinakho ukuqinisekiswa ngeli xesha. Oku kuza kuvavanywa kwakhona nje ukuba uMthetho oSayilwayo ube kwimo yawo yokugqibela.

8. ISISHWANKATHELO SESOLOTYA NGESOLOTYA SOMTHETHO OSAYILWAYO

- 8.1 ISoloty 1 lichaza izigama ezibini ezisetyenziswa kulo Mthetho. Isigama esithi “amabakala okuzimela ephondo nommandla” sichazwa ukuthetha ezo zigama zikwiCandelo 3. “IKomiti yaMagunya yePhondo” yiKomiti yePalamente yePhondo leNtshona Koloni esekwe kwiCandelo 5.
- 8.2 ISoloty 2 libeka amabakala amahlanu alo Mthetho: (a) ukuchonga nokulungisa iintsilelo zikaRhulumente kaZwelonke; (b) ukukhuthaza ukwamkelwa kwamagunya akhoyo ephondo; (c) ukuzabalazela ngokusebenzayo ukhutshelo okanye unikezelo lwamagunya ongezelelekileyo; (d) ukugunyazisa uRhulumente wePhondo leNtshona Koloni ukuba alungiselele iingxelo kunye noqulunqo lweMithetho eSayilwayo ukuzalisekisa lo mabakala; kunye (e) nokudala indlela kwiPalamente yePhondo leNtshona Koloni ukuba yazise uwiso-mthetho lukazwelonke kwiBhunga leSizwe laMaphondo isebenzisa abathunywa bayo.
- 8.3 ISoloty 3 lichonga amacandelo amahlanu apho iPhondo kufuneka lamkele amagunya akhoyo okanye lizabalazele amagunya ongezelelekileyo. La kukupolisa; uthutho loluntu; amandla; urhwebo; kunye namazibuko. La ngamacandelo apho inyathelo elikhawulezileyo lephondo lidingeka ngamandla khona.
- 8.4 Ukongeza apho, livumela uquko lwamacandelo ongezelelekileyo okuzimela ephondo nommandla, ngesiphakamiso seNkulumbuso, uSomlomo okanye iKomiti yaMagunya yePhondo, ngesiphakamiso sePalamente yePhondo leNtshona Koloni. ISoloty 3(2) linika imvume kumasipala ephondweni ukuba acele uphunyezo lwecandelo elongezelelekileyo lokuzimela kommandla.

- 8.5 ISoloty 3 (3) lidala isigunyaziso esizathuzayo kuRhulumente wePhondo leNtshona Koloni, kuwo onke amabakala okuzimela ephondo nommandla, (a) ukukhuthaza ukuzimela ukuzimela kwephondo kuwo onke amanyathelo akhe, kunye (b) nokuzabalazela ukhutshelo okanye unikezelo lwamagunya ongezelekileyo kuRhulumente kaZwelonke. Ezo zigunyaziso zikho kuphela kangangokuba ukwamkela amagunya akhoyo, okanye ukufuna amatsha, kuza kukhuthaza umsebenzi obonakalayo wezigunyaziso zomgaqo-siseko nezomthetho zePhondo okanye ezoomasipala.
- 8.6 ISoloty 4 ligunyanzisa iNkulumbuso ukuba yandlale ingxelo kwibakala ngalinye lokuzimela lephondo nommandla, zingaphelanga iinyanga ezintandathu uqalisile lo Mthetho. Ingxelo nganye mayithi (a) ichonge amagunya ahlukeneyo amanqwanqwa amathathu karhulumente; (b) ihoje indlela uRhulumente kaZwelonke asilele ngayo ukurhulumenta ngokusebenzayo; (c) ifake kuluhlu amagunya ongezelekileyo ePhondo okanye oomasipala afuna ukunyanga iintsilelo zikaRhulumente kaZwelonke; (d) ukuquka, xa kufanelekile, uqulunqo lowiso-mthetho lwephondo, imigqaliselo okanye imigaqo-nkqubo; kwaye (e) xa kufanelkile, iquke uqulunqo lowiso-mthetho kazwelonke olunganikezela amagunya ongezelekileyo kwiNtshona Koloni.
- 8.7 ISoloty 5 liseka iKomiti eSisigxina eyenziwa ngaMlaungu alishumi ePalamente yePhondo leNtshona Koloni ebizwa iKomiti yaMagunya yePhondo. Imisebenzi yale Komiti yile: (a) ukuqwalasela iingxelo zeSoloty 4; (b) ukuzabalazela ukuphawula kumanqwanqwa amathathu karhulumente ngezo ngxelo; (c) ukukhweba nokuqwalasela ukuphawula koluntu; (d) ukuqesha iingcali zayo ukuba ziyicebise ngezo ngxelo; kwaye (e) ekubeni iqwalasele ezo ngxelo ukundulula ukuba ngawaphi na amanyathelo, ukuba akho, iPalamente yePhondo leNtshona Koloni ekufuneka iwathabathe kwela bakala lokuzimela lephondo nommandla.
- 8.8 ISoloty 6. IPalamente yePhondo leNtshona Koloni inikwa iinyanga ezintathu emva kofunyano lwesindululo ukuba iphehlelele isiqgibo ithabatha elinye okanye ngaphezulu kula manyathelo alandelayo: (a) ukuphumeza ingxelo; (b) ukufuna ukuba uRhulumente wePhondo axhase iNngxelo; (c) ukuyalela iKomiti yaMagunya yePhondo ukuba yazise uqulunqo lowiwsomthetho wephondo; (d) ukuyalela abathunywa bayo kwiBhunga leSizwe laMaphondo ukuba bazise uqulunqo lolweiso-mthetho lukazwelonke; (e) ukundulula kwiNdlu yoWiso-mthetho kaZwelonke, ngemigaqo S104(5) yoMgaqo-siseko, iphehlelela okanye ilungisa uwisomthetho lukazwelonke; kunye (f) nesinye isiqgibo esingqamene namabakala oMthetho oSayilwayo.
- 8.9 ISoloty 7 lidakanca imfuno yeengxelo eziXhasayo, apho iNkulumbuso iza kunika ingxelo, rhoqo ngeenyanga ezintandathu (a) ngothotyelo lwayo lwezigqibo eziphehlelelwe phantsi kweSoloty 6; (b) naliphi na inyathelo elongelelweyo iPalamente yePhondo leNtshona Koloni ekufuneka ilithabathe; kwaye (c) ingaba kukho icandelo elongezelelweyo ekufuneka longezwe kuluhlu lokuzimela lephondo nommandla.
- 8.10 IKomiti yaMagunya yePhondo iza kuqwalasela iingxelo kwaye ilungiselele isindululo ngokuba leliphi na, ukuba likho, elinye inyathelo iPalamente yePhondo ekufuneka ilithabathe. IPalamente yePhondo mayiqwalasele ezo zindululo zizezinye kwaye ingaphehlelela nasiphi na isiqgibo esifakwe kuluhlu kwiSoloty 6.
- 8.11 ISoloty 8 siSihloko esiFutshane soMthetho oSayilwayo: UMthetho oSayilwayo waMagunya ePhondo leNtshona Koloni, 2023

9. ISIBONELELO SOWISO-MTHETHO OLUNGENELELAYO

Akukho sibonelelo soWiso-mthetho oLungenelelayo senziweyo okanye sifunekayo ngoku.

10. OLUNYE ULWAZI OLUNGOLUNYE

Akukho olunye ulwazi olungafunekayo ngokwangoku.

